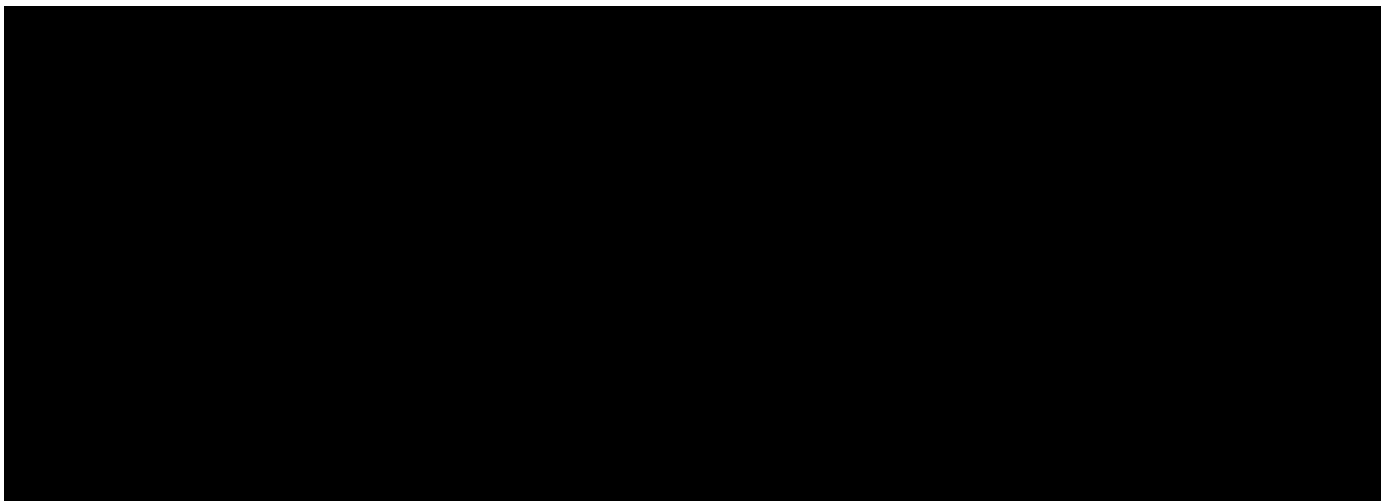

ELLIS, ROBERT ('Cynddelw', 1812 - 1875), gweinidog gyda'r Bedyddwyr, pregethwr, bardd, hynafiaethydd, ac esboniwr

Enw: Robert Ellis

Ffugenw: Cynddelw

Dyddiad geni: 1812

Dyddiad marw: 1875

Rhyw: Gwryw

Galwedigaeth: gweinidog gyda'r Bedyddwyr, pregethwr, bardd, hynafiaethydd, ac esboniwr

Maes gweithgaredd: Crefydd; Eisteddfod; Hanes a Diwylliant; Llenyddiaeth ac Ysgrifennu; Barddoniaeth; Ysgolheictod ac Ieithoedd

Awdur: John Thomas Jones

Ganwyd 3 Chwefror 1812 yn Nhy'n-y-meini, yn agos i Benybontfawr. Gwas fferm ydoedd o 1822 hyd 1835. Ei fam, ond odid, a llenorion gwlad fel Richard Morris ('turner'), Pentrefelin, James Jones y teiliwr, a **Humphrey Bromley**, pregethwr gyda'r Sosiniaid, a roes iddo ei ddiddordeb mewn llên a hynafiaethau a'i wybodaeth o gerdd dafod. Dyna ei bethau yn gyfan gwbl ymron nes iddo ymuno ag eglwys y Bedyddwyr, Gefailrhyd (1832), a dechrau pregethu yn 1834. Cafodd ryw 10 mis o ysgol gyda **John Williams**, awdur *Yr Oraclau Bywiol*, yn Llansilin yn 1835. Dyma ei feysydd gweinidogaethol: Llanellian a Llanddulas, 1836-8; Glynceiriog, 1838-42; Sirhowy, 1847-62; Caernarfon, 1862-75. Bu farw 19 Awst 1875, yn ei hen gartref, y Gartheryr, rhwng Croesoswallt a Llanrhaeadr, ac yntau ar daith bregethu a darlithio.

Yn anad dim, gwr amryddawn ydoedd. Pregethwr esboniadol, athrawiaethol, defnyddiol ydoedd, yn gryn feistr ar Gymraeg pulpudol ei ddydd, yn parhau yn glir ac yn groyw, a'i ynganiad yn llithrig a naturiol. Yr oedd yn cyfrif mewn cylchoedd barddonol ac eisteddfodol. Ei awdl, 'Yr Adgyfodiad,' yng nghystadieuath **Gwrwst** (yn *Seren Gomer* 1849), a'i dug i sylw fel bardd ac a roes iddo ei enw barddonol. 'Cywydd y Berwyn,' efallai, yw ei waith barddonol mwyaf gorchestol, ac y mae swyn yn ei 'Awdl ar Ddistawrwydd.' Bu iddo fri cenedlaethol yn yr eisteddfod fel beirniad (barddoniaeth gan amlaf), arweinydd, ac areithydd. Yn *Tafol y Beirdd*, 1853, trinia'r pedwar-mesur-ar-hugain; golygodd ail argraffiad *Gorchestion Beirdd Cymru* o gasgliad **Rhys Jones**, ac argraffiad **Isaac Foulkes** o *Barddoniaeth Dafydd ab Gwilym*. Efe hefyd a gynullodd *Blodau Arfon* ('*Dewi Wyn*'), a golygu *Geiriadur y Bardd*. Ymhyfrydai mewn rheiriaduriaeth a chynhyrchodd *Geiriadur Cymreig Cymraeg*, 1868. Cyhoeddwyd *Barddoniaeth Cynddelw* dan olygiaeth '**Ioan Arfon**' gan **H. Humphreys**, Caernarfon, yn 1877. Yr oedd iddo ddiddordeb mewn pob math o hynafiaethau - cyhoeddodd *Manion Hynafiaethol*, 1873, a chyfrannodd ddeunaw pennod i *Hanes y Brytaniaid a'r Cymry* ('**Gweirydd ab Rhys**'). Yn herwydd ei ddawn siarad naturiol, ei ffraethineb, a'i wybodaeth eang, yr oedd yn un o ddarlithwyr enwog ei gyfnod, onid yr enwocaf oll, ac, er bod ganddo gyflawnder o destunau, llenyddiaeth a hanes Cymru oedd ei hoff faes, a'i ddarlithiau wedi eu bachu wrth ei ddawn chwilota. Bu'n gymwynasydd i Wasg ei enwad. Yr oedd yn olygydd *Y Tyst Apostolaidd*, 1846-50; *Y Tyst*, 1851; *Y Greal*, 1852-3, a pharhaodd i olygu barddoniaeth *Y Greal* hyd ddiwedd ei oes; golygodd hefyd golofn farddonol *Seren Gomer*, 1854-9. Cofiannau **John Williams** (*Yr Oraclau Bywiol*) a **Dr. Ellis Evans**, Cefnmawr - efe biau'r rhain. Parhaodd ei *Esboniad ar y Testament Newydd* i ymddangos yn rhannau o 1855 hyd ei farw. Cyfrannodd ysgrifau i *Eirlyfr Bywgraffyddol* (**Isaac Foulkes**) a *Gwyddoniadur Cymreig* Dinbych, heb sôn am y cyfnodolion. Ni bu'n ddihidio o ddadleuon diwinyddol ei ddydd, yn enwedig y dadleuon Macleanaidd a'r dadleuon Campbelaidd. Sonir yn fynych am harddwch ei gorff, cryfder ei gof, nwyfiant a ffraethineb ei dymheredd, ac i'w gyfoeswyr yr oedd ei athrylith amlweddog a chyfoeth ei wybodaeth yn dra rhyfeddol.

Awdur

John Thomas Jones

Ffynonellau

D. Williams, *Cofiant y Parch. R. Ellis (Cynddelw) Caernarfon*

T. R. Roberts, *Eminent Welshmen: a short biographical dictionary of Welshmen... from the earliest times to the present* (1908)

Darllen Pellach

Erthygl Wicipedia: **Robert Ellis**

Delweddau

John Thomas, **The Reverend Robert Ellis, 'Cynddelw'**

Hugh Humphreys, **Robert Ellis, 'Cynddelw'**

Hugh Humphreys, Robert Ellis, 'Cynddelw'

Rev. Robert Ellis (Cynddelw)

Hugh Humphreys, Robert Ellis, 'Cynddelw'

Hugh Humphreys, Rev. R. Ellis, 'Cynddelw'

Y diweddar Barch. Robert Ellis (Cynddelw)

John Thomas, Er cof hiraethlawn am Parch. Robert Ellis, (Cynddelw), Caernarfon Ganwyd Chwefror 3ydd, 1812. Bu farw Awst 19eg, 1875. Gorphwysa yn Mynwent Glyn Ceiriog

Gweithiau

Robert Ellis, *Darlith ar hanes y Bedyddwyr* (Llangollen 1850)

Robert Ellis, *Cofiant y diweddar Parch. John Williams, Rhosllanerchrugog* (Llangollen 1871)

Thomas Edwards, Robert Ellis, *Hanes bywyd Richard Robert Jones, neu Dic Aberdaron: Cymro nodedig am ei dalent a'i archwaeth at ddysgu ieithoedd, yr hwn, yn wyneb pob anfantais, a weithiodd ei ffordd nes dyfod yn hyddysg mewn pedair ar ddeg o ieithoedd!* (Caernarfon 1870?)

Dolenni Ychwanegol

Wikidata: [Q7344015](#)

Dyddiad cyhoeddi: 1953

Hawlfraint Erthygl: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/>

PDF Argraffu Cyfeirnod

Mae'r Bywgraffiadur Cymreig yn cael ei ddarparu gan Lyfrgell Genedlaethol Cymru a Chanolfan Uwchfrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru. Mae ar gael am ddim ac nid yw'n derbyn cymorth grant. Byddai cyfraniad ariannol yn ein helpu i gynnal a gwella'r wefan er mwyn i ni fedru parhau i gydnabod Cymry sydd wedi gwneud cyfraniad nodedig i fywyd yng Nghymru a thu hwnt.

Ewch i'n tudalen codi arian am ragor o wybodaeth.

frannu

Arddull APA

x

Jones, J. T., (1953). ELLIS, ROBERT ('Cynddelw', 1812 - 1875), gweinidog gyda'r Bedyddwyr, pregethwr, bardd, hynafiaethydd, ac esboniwr. *Y Bywgraffiadur Cymreig*. Adferwyd 11 Tac 2024, o <https://bywgraffiadur.cymru/article/c-ELLI-ROB-1812>

Clippwr

Preifatrwydd a Chwcis
Hawlfraint
Y Prosiect
Cymorth
Cysylltu

LGC
NLW

LLYFRGELL
THE NATION

Modur gan:
Llywodraeth Cymru
Sponsored by:
Welsh Government